

L'ensenyament a la Universitat Lliure de Girona (1870-1874)

The education in the Free University of Girona (1870-1874)

Carles Cortada i Hortalà
Universitat de Girona

Data de recepció de l'original: setembre 2008

Data d'acceptació: novembre 2008

ABSTRACT

Throughout the nineteenth century, the way in which the principles of equality and freedom of education were regulated by Spanish law shows us those areas where church and state, conservatives and revolutionaries, faced off for the control of youth; it also shows us how education was crucial to the future of society for the men who lived in these ages. Among the first legal provisions in the Spanish revolutionary sexennium (1868-1874), we can find the decree of freedom to teach on October 21, 1868, which declared free education at all levels: freedom to establish schools and universities, the freedom to use textbooks and educational methods, freedom of students to attend lectures, enrolling in the subjects they want, and the possibility that all universities could provide the degree of doctor. In this context, and under the revolutionary educational policy of liberal sexennium, a university was born and lived for four years from 1870 to 1874, the Universitat Lliure de Girona (The Girona Open University). This University claimed to be the heir to the ancient university closed down by the king Felipe V, and it tried to find its place in the complex ideological Catalan and Spanish map in the sexennium. In this article, through the general profile of the Universitat Lliure de Girona students, we'll see whether higher education really extended to more popular layers; analysis of the geographical origin of students we'll show us the impact of Universitat Lliure de Girona in a map focused in

Barcelona; number of students will explain us the need for the existence of such educational institution; academic performance of students, number of failures, degrees and doctorates will explain if this university was able to maintain standards of higher education; finally, the career of some of the students who studied at the Universitat Lliure de Girona will give us a good sample of the results of this educational institution. Along this analysis we'll see whether or not it was possible to establish a university far from the canons of scientific and academic orthodoxy settled in the precedent Elizabethan ages. After this reading we should be able to determine whether or not Universitat Lliure de Girona could meet the educational needs in Girona of the last third of the nineteenth century, while maintaining the requirements and demands of higher education. Concluding, it will deliver us the chance to define the borders between the formal and real freedom of the education policy of the revolutionaries of the liberal sexennium.

KEY WORDS: History of education, higher education, Revolutionary Sexennium, Universitat Lliure de Girona, ideology and education, Girona 1868-1874.

RESUM

La manera com s'han tractat jurídicament els principis d'igualtat i llibertat educativa en el segle XIX ens mostra aquells espais on Església i Estat, conservadors i revolucionaris, s'enfrontaren pel control de la joventut i de l'educació com aquell element del qual es fa dependre el progrés de la societat. En aquest context, i a l'empara de la política educativa liberal del sexenni revolucionari, sorgeix i viu durant els quatre cursos que van de 1870 a 1874 una universitat, la qual, alhora que reclamava ser l'hereva dels estudis universitaris gironins clausurats per Felip V, pretenia fer-se un lloc en el complex mapa universitari i ideològic català i espanyol. L'estudi del perfil de l'estudiant, l'examen del nombre d'alumnes de la Universitat Lliure de Girona, comparats amb els de la Universitat de Barcelona, la seva procedència geogràfica, els resultats acadèmics i la trajectòria d'alguns dels alumnes que van estudiar-hi, ens permet observar quins van ser els fruits d'aquesta institució educativa. Amb aquest examen veurem si efectivament es va poder instituir una universitat lluny dels canons de l'ortodòxia científica i acadèmica marcats per l'Església i l'Estat en l'època isabelina, si van cobrir-se les necessitats educatives reals de la Girona del darrer terç del segle XIX i mantenir-se les prescripcions i exigències de l'ensenyament superior. Finalment, veurem on estava situada la frontera entre les llibertats formals i les reals de la política educativa dels revolucionaris liberals del sexenni.

PARAULES CLAU: Història de l'educació, ensenyament universitari, Sexenni Revolucionari, Universitat Lliure de Girona, ideologia i educació, Girona 1868-1874.

RESUMEN

La manera como en el siglo XIX se han tratado jurídicamente los principios de igualdad y libertad educativa, nos muestra aquellos espacios dónde Iglesia y Estado, conservadores y revolucionarios, se enfrentaron por el control de la juventud, y, se verá como la educación se configura en el elemento del que se hace depender el progreso de la sociedad. En este contexto, y al amparo de la política educativa liberal del sexenio revolucionario, surge y vive durante los cuatro cursos que van de 1870 a 1874 una universidad, la cual, a la vez que reclamaba ser la heredera de los estudios universitarios gerundenses clausurados por Felipe V, pretendía hacerse un lugar en el complejo mapa universitario e ideológico catalán y español. Del estudio del perfil del estudiante, del examen del número de alumnos comparados con los que tuvo la Universidad de Barcelona, de su procedencia geográfica, de los resultados académicos, y de la trayectoria de algunos de los que fueron alumnos de la Universidad Libre de Girona, nos dará buena prueba de cuáles fueron los resultados de esta institución educativa. Con este examen veremos si efectivamente se pudo instituir una universidad lejos de los cánones de la ortodoxia científica y académica marcados por la Iglesia y el Estado en la precedente época isabelina, y ver si se podían cubrir las necesidades educativas reales de la Girona del último tercio del siglo XIX, a la vez que se mantenían las prescripciones y exigencias de la enseñanza superior, y, en definitiva, ver a través de esta institución educativa dónde estaba situada la frontera entre las libertades formales y las reales de la política educativa de los revolucionarios liberales del sexenio.

PALABRAS CLAVE: Historia de la educación, enseñanza universitaria, Sexenio Revolucionario, Universidad Libre de Girona, ideología y educación, Girona 1868-1874.

INTRODUCCIÓ

L'educació, fins al segle XIX, va ser una qüestió privada, reservada a les classes més privilegiades. La Constitució de 1812 va reconèixer el caràcter públic d'una educació inspirada en dos principis sobre els quals pivotaria la política educativa dels liberals del segle XIX (moderats i progressistes): el d'igualtat i el

de llibertat. Des d'aleshores i durant el segle XIX, l'educació va ser aquell espai on Església i Estat, conservadors i revolucionaris, s'enfrontaren pel control de la joventut i, sobretot, on els homes del segle XIX en feren dependre els progressos de les societats nacionals¹.

Per aquesta doble confluència que es donà durant el segle XIX (de confrontació ideològica i símbol de progrés), l'educació ha estat un bon indicador per veure si l'Estat ha garantit el servei a l'interès general, sense abusar dels seus poders, i ens ha servit de mesura per tal d'explicar la relació entre les lleis i les demandes socials, o entre els interessos de les classes dirigents i les aspiracions de les masses².

En aquest context, i a l'empara de la política educativa liberal del sexenni revolucionari, sorgeix i viu durant quatre cursos una universitat que, a més de voler ser hereva dels estudis universitaris gironins clausurats per Felip V, pretenia fer-se un lloc en el complex mapa universitari i ideològic català i espanyol. Les reformes polítiques, que van propiciar el naixement de la Universitat Lliure de Girona, pretenien apartar la universitat isabelina, apragmàtica i elitista, dels marcats cànons de l'ortodòxia científica i acadèmica que Església i Estat procuraven. Per això, es van estendre els principis d'igualtat i, sobretot, de llibertat a l'ensenyament superior, on tradicionalment havien estat vedats. Va néixer, doncs, un període fascinant que, en paraules de Giner de los Ríos, alhora que generà continuades turbulències estudiantils propiciades per l'esperit general de rebel·lia, provocà que es reunissin els claustres universitaris, i s'hi discutissin no només qüestions materials, sinó científiques³. Tot això va fer que els professors oficials fessin classes lliures en les universitats, i, per primera vegada, la societat començà a interessar-se per la universitat, amb l'ensenyament d'adults i d'obrers. En les primeres disposicions revolucionàries, trobem el decret de llibertat d'ensenyament de 21 d'octubre de 1868, en què es declarava l'ensenyament lliure en tots els seus graus, la llibertat per crear centres docents, la llibertat d'utilitzar llibres de text i de seguir mètodes educatius, la dels alumnes d'assistir a classe, de matricular-se de les assignatures que volguessin i, finalment, la possibilitat que totes les universitats poguessin donar el grau de doctor.

¹ PUELLES, Manuel. *Historia de la educación en España: textos y documentos. De las Cortes de Cádiz a la Revolución de 1868*. Madrid: Servicio de Publicaciones del Ministerio de Educación y Ciencia, 1979, pàg. 15.

² CHANET, Jean-François. «Instruction publique, éducation nationale et liberté d'enseignement en Europe occidentale au XIXe siècle». *Paedagogica Historica*, Vol. 41, Números 1 i 2 (febrer 2005), pàg. 9–29.

³ GINER DE LOS RÍOS, Fernando. *La Universidad española. Obras Completas*. Tomo II. Madrid: Imp. Clásica Española, 1916, pàg. 33.

Durant aquest període, però, ja s'havia instal·lat fortament a Barcelona la convicció que la institució universitària tenia la funció de contenir els excessos del pensament liberal, el qual havia dut a les teoritzacions socialistes⁴. Tanmateix, a partir de la Revolució, l'Estat s'havia concentrat en el control i la defensa de l'ensenyament oficial, mentre que l'Església havia procurat controlar l'ensenyament privat o lliure, tal com va intentar fer-ho amb la Universitat Lliure de Girona⁵.

La Universitat de Girona, doncs, com passa amb moltes altres institucions, no va ser ni de lluny un mirall perfecte de les intencions dels legisladors que pretenien forjar una universitat liberal, entesa aquesta com l'espai on s'hostatgen els diferents sabers, i on es forja el caràcter universitari, basat aquest en la recerca de la veritat, l'adquisició d'hàbits d'investigació i el foment de l'art de la discussió oberta i de la crítica en una comunitat universitària que aspirava a la veritat⁶.

Així com les lleis i les regulacions oficials acostumen a reflectir una concepció unificada, les diferents maneres com aquestes disposicions es concreten, expressen la diversitat política i cultural que es viu en l'entorn on s'apliquen. Aquesta és la raó per la qual pensem que la Universitat Lliure de Girona de 1870 ens dona l'oportunitat d'estudiar de manera privilegiada la diversitat política i cultural de l'educació durant el sexenni revolucionari a Girona. A més, cal tenir en compte que van aparèixer, ja durant els primers anys, els primers dubtes sobre si la llibertat d'ensenyament podia cobrir les necessitats del poble i les exigències de la ciència⁷. El pes de les prescripcions legals que havien sancionat l'ensenyament lliure des del segle XVI, s'hi feia notar tres segles més tard. I encara avui no queda clar en quins casos es van fer usos correctes o incorrectes de la llibertat d'ensenyament⁸.

⁴ ANGLASELL, Ramon. *De cómo pueden influir las universidades españolas en el movimiento intelectual y moral de nuestra patria. Discurso inaugural que en la solemne apertura del curso académico de 1862 á 1863 leyó ante el claustro de la Universidad de Barcelona el catedrático de Economía política y Estadística Dr. D. Ramón Anglaseñell*. Barcelona: Imprenta de Tomás Gorchs, 1862, pàg. 18.

⁵ Aquesta idea d'apostolat en l'ensenyament la trobem recollida a MARQUÈS, Josep Maria. *Una història de la diòcesi de Girona*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007, pàg. 193.

⁶ GÓMEZ MOLLEDA, María Dolores. *Los reformadores de la España Contemporánea*. Madrid: CSIC, 1966.

⁷ SALMERÓN, Nicolás. «La libertad de enseñanza (II)». *Boletín-Revista de la Universidad de Madrid*, vol. 1, núm. 2 (1869), pàg. 57.

⁸ VIÑAO, Antonio. «La educación en el sexenio (1868-1874). Libertades formales y libertades reales». *Anales de Pedagogía. Revista de la Facultad de Filosofía y Ciencias de la Educación. Universidad de Murcia*, núm. 3 (1985), pàg. 87-102.

Per a veure si en la Girona del sexenni democràtic va fer-se un bon ús de les possibilitats que permetia el decret de llibertat d'ensenyament universitari, analitzarem les realitzacions educatives de la Universitat Lliure de Girona en els següents punts: a) del perfil general de l'estudiant universitari del sexenni, veurem com els estudis superiors es feien realment extensius a capes cada cop més àmplies, sense que ni de bon tros arribessin a les classes més populars; b) de la procedència geogràfica dels estudiants, veurem l'impacte de la Universitat Lliure de Girona, en un context universitari que tenia Barcelona com a centre, i podrem extreure'n alguna conclusió sobre les necessitats educatives que pretenia cobrir; c) de l'examen del nombre d'alumnes de la Universitat Lliure de Girona, desglossats per Facultats, i de la seva evolució en el transcurs del temps, comparant-la amb el nombre d'estudiants que va tenir la Universitat de Barcelona, ens adonarem de la necessitat de l'existència d'aquest tipus d'institucions educatives i de l'èxit de la iniciativa de restauració dels estudis universitaris a la ciutat de Girona; d) dels resultats acadèmics de l'alumnat, dels alumnes que acabaven la carrera i dels que van obtenir el grau de llicenciat o de doctor, veurem fins a quin punt es van mantenir els estàndards educatius en l'ensenyament lliure universitari; e) finalment, de la trajectòria d'alguns dels alumnes que van estudiar a la Universitat Lliure de Girona, mostrarem quins van ser els resultats d'aquesta institució educativa.

Aquesta anàlisi es realitza després d'haver estat estudiada aquesta institució educativa en diferents moments. Un primer estudi històric de la Universitat Lliure de Girona (i el més complet), el va fer el 1906 Joan Bta Torroella a *El Estudi General o Universitat Literaria de Girona. Ensaig historich-critic*⁹. Es tracta del primer estudi complet sobre la Universitat de Girona i és una de les aportacions historiogràfiques més profitoses per la seva concepció i pràctica positivistes, en un moment en què el romanticisme tendia a mitificar exageradament el món de l'esperit i de les idees¹⁰. L'any 1941, Joan Vinyas i Comas —company de dispesa de Joan Bta. Torroella a Barcelona¹¹— publicà una col·lecció de cinc articles al diari *El Pirineo* on, amb el títol «La Universidad Libre de Gerona», fa un recull de la seva història aportant fets no recollits

⁹ TORROELLA, Joan Baptista. *El Estudi General o Universitat Literaria de Girona. Ensaig historich-critic*. Girona: Impremta i Llibreria de P. Torres, 1906.

¹⁰ SOLÀ, Pere. «Els estudis sobre el fet educatiu i la transmissió cultural i ideològica a les comarques gironines». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*. Vol. 25, núm. 2 (1981), pàg. 320.

¹¹ VINYES, Joan. *Memòries d'un gironí*. Girona: Masó Imp., 1932, pàg. 76.

per Torroella. El 1949, Lluís Batlle i Prats publica *La Biblioteca de la Universidad de Gerona*, el qual fa referència a la biblioteca que es creà en aquesta Universitat¹². El 1978, Jaume Sobrequès publica *Els estudis Universitaris a Girona al llarg de la Història*, on fa una breu descripció d'aquests quatre anys de vida de la universitat¹³. El 1982 Salomó Marqués presenta en el I Coloquio de Historia de la Educación de Alcalá de Henares la ponència «La Universidad Libre de Gerona (1869-1874)»¹⁴. Els Annals de l'Institut d'Estudis Gironins publiquen el 1994 un article de Ramon Ferrerons¹⁵, on aporta més informació a partir dels documents de l'Arxiu Municipal de Girona fins llavors inèdits. Finalment Josep M. Calbet i Daniel Montañà el 2007 van obtenir un premi de la Societat Catalana d'Història de la Farmàcia amb el treball «La Facultat de farmàcia de Girona: 1871-1874».

Tots aquests treballs d'investigació són fragmentaris, s'emmarquen generalment en àmbits més amplis, i es realitzen des del punt de vista fonamentalment històric i no pas des de la història de l'educació. Per això pensem que de l'anàlisi que es proposa en aquest article, diferent dels estudis d'aquesta institució realitzats fins ara, serà fàcil observar si el caràcter universitari de la institució estava més centrat en l'afany de saber o en l'ambició de poder (en l'intent de fomentar la formació dels professionals atents en les necessitats de l'època, i en la recerca de la veritat). Si les estructures que es creaven en el si de les universitats configuraven estructures burocràtiques asfixiants o de llibertat interna. En definitiva, podrem veure fins a quin punt la legislació educativa del sexenni va ser una expressió de llibertat o un instrument en mans dels cercles tradicionals de poder. Totes aquestes qüestions podrien tornar-se a formular avui dia davant les modificacions legislatives i les exigències de canvi en què es troba el sistema universitari actual¹⁶.

Per realitzar aquesta anàlisi hem seleccionat aquells materials que hem considerat que tenien un sentit i una rellevància alhora d'estudiar el fet històric i educatiu que representa l'aparició de la Universitat Lliure de Girona. Els docu-

¹² BATLLE, Lluís. «La Biblioteca de la Universidad de Gerona». *Revista Bibliográfica y Documental*. T. 3, fasc. 1-4 (1949), pàg. 217-234.

¹³ SOBREQUÈS, Jaume. *Els estudis Universitaris a Girona al llarg de la Història*. Girona: Col·legi Universitari de Girona, 1978.

¹⁴ MARQUÈS, Salomó. «La Universidad Libre de Gerona (1869-1874)». Comunicació mecanografiada de la ponència presentada en el *I Coloquio de Historia de la Educación de Alcalá de Henares*, 1982.

¹⁵ FERRERONS, Ramon. «La Universitat Lliure de Girona 1870-1874». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, vol. 34 (1994), pàg. 201.

¹⁶ CORTINA, Adela. «Universidad republicana». Opinió-Tribuna. *El País* (18 desembre 2001).

ments de l'Arxiu Municipal de Girona representen la contribució més quantiosa i rellevant en aquest treball, sobretot els tretze lligalls d'expedients acadèmics i exàmens dels alumnes de Dret i Farmàcia que cursaren els seus estudis a la Universitat. També hi destaca la documentació de l'Arxiu General Històric de la Universitat de Barcelona, la qual és especialment valuosa perquè prové de l'ens jeràrquic superior de la Universitat Lliure de Girona. Com a altres fonts inèdites emprades hi sobresurt l'Arxiu Històric de Girona (AHG), i l'Arxiu Diocesà de Girona (ADG). Les publicacions periòdiques més rellevants han estat les de l'època; de les nombroses publicades a Girona cal fer esment del Boletín de Primera Enseñanza de la Provincia de Gerona (1875-1894), el Boletín Republicano de la Provincia de Gerona (1869-1870), El Ampurdanés (1868-1874), El Cantón de Gerona (1870-1871), La Aurora (1872), La Conciliación (1871), La Lucha (1871-1874), La Razón (1868-1869) i La Provincia (1872-1873); de les educatives hi destaca La Miscelanea Literaria y Científica (1867-1868), La Idea (1871-1874), El Clamor del Magisterio (1867-1877) i El Monitor de Primera Enseñanza (1867-1874); La Colección Legislativa de Espanya (1868-1874), en canvi, ha estat la publicació legal més emprada.

PERFIL DE L'ESTUDIANT

Durant l'època moderada que va precedir la Revolució del 1868, a la Universitat no s'hi accedia pel rendiment intel·lectual dels estudiants, sinó per la classe social dels pares. El títol universitari esdevenia un element més de perpetuació del prestigi social de les famílies més benestants.

L'estudiant universitari de final del XIX resta en aquella descripció negativa que feu Pío Baroja a «*El árbol de la ciencia*»: els estudiants no es prenien amb gran seriositat la carrera, feien bromes, reien, no paraven atenció al professor i arribaven a la universitat amb la idea de divertir-se, jugar i «perseguir dones»¹⁷. Potser perquè en això hi havia quelcom de veritat, en el discurs inaugural de la Universitat, el rector Manuel Viñas diu que els estudiants de Girona que anaven a la Universitat de Barcelona oïen «*los consejos de las nueve musas no ya en el monte parnaso, y sí en el vasto perímetro de las Babilonias modernas*»¹⁸.

¹⁷ BAROJA, Pío. *El Árbol de la ciencia. Edición de Pío Caro Baroja con notas nuevas de Inman Fox*. Madrid: Caro Raggio Catedra, cop. 2001, pàg. 7.

¹⁸ VIÑAS, Manuel. *Discurso que en la solemne inauguración de la Universidad Libre de Gerona leyó el Dr. D. Manuel Viñas y Grauges*. Girona: Imprenta de Tomás Carreras, 1870, pàg. 8.

Tanmateix, la llibertat d'ensenyament fou la principal novetat educativa del sexenni, amb la consegüent llibertat d'assistència a classe i de matriculació d'assignatures, la qual cosa no va suposar un problema especial en una Universitat de Girona que havia estat restaurada al cap de cent cinquanta anys¹⁹. En altres universitats, però, això generà un important focus de tensió, tant pel que suposava de canvis organitzatius com de massificació de les aules: la Universitat de Barcelona va incrementar en més d'un terç el nombre d'alumnes, va passar de 1.608 alumnes matriculats (el curs de 1867 a 1868) a 2.662 alumnes (el curs de 1869 a 1870)²⁰. En canvi, a Girona, la nombrosa incorporació d'alumnat havia de ser la garantia de la subsistència econòmica de la Universitat.

L'estudiant universitari dels dos primers terços del segle XIX provenia de capes socials burgeses, altes i mitjanes-altes, i no era ben vist per l'ordre social establert que persones de nivells socials més baixos acudissin a la universitat. Es complia, així, en certa manera a Catalunya, la preservació d'un cert ordre social mitjançant l'accés a les institucions educatives superiors²¹.

El sexenni i la llibertat d'ensenyament van obrir les portes de la Universitat a un ventall més ampli de població. Tot i que el cost de les matrícules havia d'anar a càrrec de les famílies dels estudiants, el fet de no haver d'afrontar les nombroses despeses derivades de l'estança a les capitals universitàries i de poder treballar mentre s'estudiava, van fer possible que un alumnat d'altres classes pogués accedir a la universitat. El Rector Viñas en el seu discurs inaugural corresponent al curs acadèmic 1870-1871, a propòsit de l'establiment d'estudis universitaris a Girona, hi diu: *«el pobre y el rico podran lograr juntos los dones del saber, y de esta manera abiertas estarán a todas las clases las puertas de las carreras sociales»*²². I en una carta que adjunta al *Cuadro estadístico* remès a la Direcció General d'Instrucció Pública, feia constar de manera específica com un dels objectius de la Universitat Lliure de Girona era la seva utilitat social, referint-se a les classes més desfavorides: *«Debo manifestar a VI la gran utilidad que ha reportado la juventud estudiosa del establecimiento de esta escuela, por cuanto la mayor parte de los alumnos que en ella han concurrido no hubiesen podido asistir a la Universidad oficial a causa de la escasez de medios de fortuna com-*

¹⁹ MARQUÈS, Salomó. *La Universidad Libre de Gerona (1869-1874)*. comunicació mecanografiada de la ponència presentada en el I Coloquio de Historia de la Educación de Alcalá de Henares, 1982.

²⁰ Vegeu RINCÓN, Benito. *La Educación en Barcelona durante el Sexenio Revolucionario, 1868-1874*. Tesi Doctoral. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1989.

²¹ RINCÓN, Benito. *Op.cit.*, pàg. 299.

²² VIÑAS, Manuel. *Op.cit.*, pàg. 8.

pensada con la abundancia espiritual que reina en esta plaza, cuya abundancia fue ya una de las causas que impulsaron a D. Alfonso IV de Aragon a establecer la antigua universidad de Gerona»²³.

De totes maneres, la manifestació de Viñas tenia més retòrica que no pas realitat, ja que érem molt lluny de fer universal l'accés a la universitat. El jornal d'un obrer oscil·lava entre sis i nou rals²⁴, matricular-se d'una assignatura de dret costava vint-i-cinc pessetes, o un llibre de text costava al voltant de les cinc pessetes.

En arribar el sexenni, però, i de la manera com s'anava plantejant la pugna pel control ideològic de l'educació de la joventut, l'estudiant universitari gironí havia de sentir-s'hi necessàriament acomplexat. O havia d'humiliar-se com el poble baix, seguint les prèdiques dels clergues radicals que donarien fonament i base a la tercera carlinada; o havia de mostrar-se irreverent pel fet de seguir una educació superior il·lustrada. Així ho expressà Marià Vayreda: «*Qu'en son temps, -en que no hi havia entre la joventut universitaria impíos a lo Renan ni naturalistas a lo Zola ni estaban influits per catedráticos kraussistas ni darvinistas-, entravan a las iglesias per las portas més excusadas, y sovint trenca- van de cantó pera no trobar lo Viátich y excusarse lo per ells enutjós dilema de humiliarse com lo poble baix, ab deslluhiment de llur categoria de joves il·lustrats, o aparéixer irreverents, lo que repugnava a llurs creensas religiosas y reputació de minyons de be»²⁵.*

PROCEDÈNCIA GEOGRÀFICA DELS ESTUDIANTS

A partir del Pla Pidal de 1845, el nostre sistema escolar passava a ser definitivament secular, centralista i uniforme. El mapa universitari estava centralitzat a la manera jacobina i napoleònica, en què la Universidad Central de Madrid vertebrava les regionals (Barcelona, Granada, Oviedo, Salamanca, Santiago, Sevilla, València, Valladolid i Saragossa)²⁶. En bona part, Barce-

²³ Arxiu Municipal de Girona. Serie XII.I lligall 15. Ofici del Rector a la Direcció General d'Instrucció Pública acompanyant *Cuadro estadístico de la enseñanza en esta Escuela durante el pasado curso que en virtud de lo dispuesto en el artículo 17 del Decreto de 11 de Enero de 1869.*

²⁴ CLARA, Josep «Contribució a l'estudi de la Girona obrera (1841-1876)». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*. T. XXVI (1982-1983), pàg. 223.

²⁵ VAYREDA, Marià. *Recorts de la darrera Carlinada*. Olot: Imprempta de Narcís Planadevall, 1898, pàg. 3.

²⁶ TORRENTS, Ricard. *Noves raons de la Universitat. Un assaig sobre l'espai universitari català*. Vic: Eumo Editorial universitat de Vic, 2002, pàg. 75 i següents.

lona era beneficiària d'aquest centralisme, ja que si bé era cert que l'elecció de rector es feia pel govern de l'Estat i que calia anar a Madrid per realitzar els estudis de doctorat, no era menys cert que el curs 1866-1867 la Universitat de Barcelona fou la segona en nombre d'estudiants (en tenia 1.694 davant dels 5.707 de la de Madrid, o dels 1.129 estudiants de la de Valladolid)²⁷.

Abans de l'any 1870, doncs, els estudiants gironins que volien fer la carrera de Dret o de Farmàcia havien de desplaçar-se a Barcelona, cosa que feien la immensa majoria per a estudiar-hi totes les carreres, menys la de Teologia.

Amb el sexenni democràtic, i amb l'aparició de la nova oferta educativa de les universitats lliures, s'obrí la possibilitat d'estudiar carreres universitàries en altres llocs, com ara Vitòria, Múrcia, Còrdova o Girona. Per això, els estudiants d'aquestes localitats no van haver de desplaçar-se a Valladolid, València, Sevilla o Barcelona. Això, en un moment de crisi econòmica, en què les despeses de les universitats eren sostingudes en un 95% per les aportacions dels estudiants, la qual cosa podia tenir greus conseqüències en el finançament de les universitats tradicionals.

D'aquí ve que, quan parlem de la procedència dels estudiants de la Universitat Lliure de Girona, no hem d'observar-ho com un element descriptiu més que cal analitzar en l'estudi de qualsevol institució educativa, sinó com una nota més de la profunda remodelació de l'ensenyament universitari a Catalunya. En aquest sentit, les diferències entre l'oferta educativa de la Universitat Lliure de Girona i l'oficial de la Universitat de Barcelona, i entre els respectius alumnes, ens hauria de fer pensar quines van ser les necessitats educatives que es cobriren amb la Universitat Lliure de Girona.

La procedència de l'alumnat de la Universitat Lliure de Girona, doncs, ve determinada per diversos motius: el fet que ens trobem en un moment en què es produeix per primera vegada l'aparició d'uns ensenyaments universitaris no presencials, la irrupció d'un alumnat que no prové de les elits socials i el fet que després de més de 150 anys aparegués una oferta universitària alternativa a la de Barcelona. Comparativament, les diferències dels estudiants de les Universitats de Barcelona i Girona és la que es veu en la taula següent:

²⁷ Anuario Estadístico de España. Anuario 1866-1867. Alumnos concurrentes en el curso académico de 1866-67. Dirección General de Estadística. Madrid: Establecimiento tipográfico de M. Minuesa, 1868.

Taula 1

Comparació d'estudiants a les Universitats de Girona i Barcelona pel seu origen²⁸

PROCEDÈNCIA	UNIVERSITAT DE GIRONA (1870-1874)	UNIVERSITAT DE BARCELONA (1868-1869)
MATEIXA PROVÍNCIA (Girona/Barcelona)	32%	40%
RESTA DE CATALUNYA	34%	10%
BALEARS	12%	6%
RESTA DE L'ESTAT	10%	39%
CUBA i PUERTO RICO	12%	5%

Observem, doncs, que a la Universitat de Barcelona hi havia percentualment més estudiants de la província de Barcelona que no pas els que tenia de la seva pròpia província la Universitat de Girona (un 7% més); i és molt significativa l'afluència d'estudiants de la resta de l'Estat a Barcelona (un 39%) comparativament amb Girona (10%), la qual cosa ens indica que la de Barcelona era percebuda com una de les universitats més importants de l'Estat.

En canvi, percentualment, a Girona hi anaven més estudiants de les Balears, Cuba i Puerto Rico (el doble que a Barcelona, aproximadament). No hem trobat les causes que puguin explicar l'afluència d'alumnes que provenien de les Balears, però sí que podria ajudar a entendre l'arribada d'un major nombre d'estudiants de Cuba i Puerto Rico el fet que el rector Viñas tingués relacions amb la Sociedad Hispana de Ultramar (Manuel Viñas i Emili Grahit eren secretaris del Centro Hispano Ultramarino de Girona, òrgan que representava els interessos de la província de Girona a Cuba i a Puerto Rico²⁹); les relacions del mateix rector amb el llegat i memorial de l'indiano de Sant Feliu, Antoni Vidal³⁰; o que per a la creació de la Universitat fos decisiva la intervenció del diputat antiabolicionista, pel districte de Puerto Rico, Sebastià Plaja («*para que active en el Ministerio de Fomento el pronto despacho del expediente*

²⁸ Les dades de la Universitat Lliure de Girona han estat extretes dels expedients acadèmics que es troben a l'Arxiu Municipal de Girona (AMGI). Sèrie XIII.I. Lligalls 4 a 14; pel que fa a les dades de la Universitat de Barcelona, vegeu RINCÓN, Benito. *Op. cit.*, pàg. 302.

²⁹ Diari LA LUCHA de 12-1-73, pàg. 1.

³⁰ Diari LA LUCHA de 1-10-72, pàg. 2.

relativo a la creaci3n de la Universidad)³¹. Sebasti3 Plaja i Antoni Vidal tenien el mateix origen a Sant Feliu, on s'intent3 obrir una escola lliure amb el llegat d'Antoni Vidal. Tanmateix, la Direcci3 General d'Instrucci3 P3blica no ho va permetre³². Aix3 ens ha dut a pensar la possibilitat que hi hagu3s estudiants procedents de fam3lies emigrants de Sant Feliu de Gu3xols. Malauradament, no hem observat la coincid3ncia de noms d'estudiants amb fam3lies que van emigrar d'aquesta vila³³. Una altra explicaci3 hauria estat pel mecenatge d'emigrants enriquits a Cuba o a Puerto Rico, com el que va fer l'hisendat cub3 Mariano Gonz3lez, que dot3 una beca per a vuit places per tal que estudiessin a la pen3nsula, per3 res ens n'ha indicat la seva exist3ncia³⁴.

NOMBRE D'ALUMNES

Durant el sexenni es va incrementar notablement l'alumnat de les universitats. La Universitat de Barcelona va incrementar m3s d'un ter3 el nombre d'alumnes, passant de 1.608 alumnes matriculats, el curs 1867-1868, a 2.662 alumnes, el curs de 1869 a 1870. La Universitat de Sevilla va passar de 821 alumnes, el curs 1868-1869, a 1.495, el curs 1873-1874, la qual cosa va suposar un increment d'un 78%³⁵.

De l'agregaci3 i tabulaci3 de les dades dels expedients acad3mics personals dels alumnes de la Universitat lliure de Girona, observem que durant el curs 1870/1871 hi van estudiar 104 alumnes, el curs 1871-1872 n'hi van estudiar 234, el curs 1872-1873 n'hi van estudiar 235, i el curs 1873-1874 n'hi van estudiar 105. Si comparem aquestes dades amb les del mateix per3ode a la Universitat de Barcelona veurem que van tenir una evoluci3 for3a semblant:

³¹ Arxiu Municipal de Girona. Serie XII.I Lligall 2, Llibre Registre de comunicacions, Carta de 10/01/1870 dirigida pel rector Viñas al diputat D. Sebasti3 Plaja.

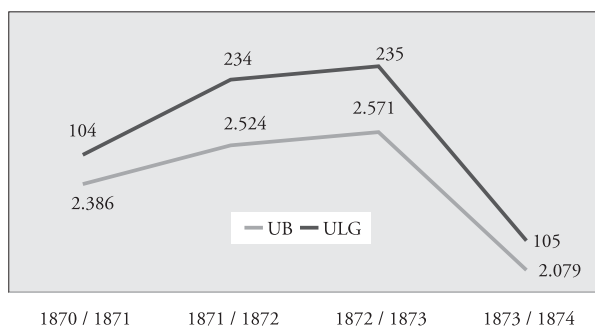
³² Arxiu Hist3ric General de la Universitat de Barcelona. Lligall 25/5/4/9. Resoluci3 de 24/10/1872 per la qual la DG Instrucci3 P3blica estableix que el col·legi de Sant Feliu no pot ser lliure.

³³ YAÑEZ, Ce3sar. *Sortir de casa per anar a casa. Comer3, navegaci3 i estrat3gies familiars en l'emigraci3 de Sant Feliu de Gu3xols a Am3rica en el segle XIX*. Sant Feliu de Gu3xols: Servei de Publicacions i Arxiu de l'Ajuntament de Sant Feliu de Gu3xols, 1992, p3g. 89-124.

³⁴ *Magisterio Balear*, de 18/4/1874, p3g. 5.

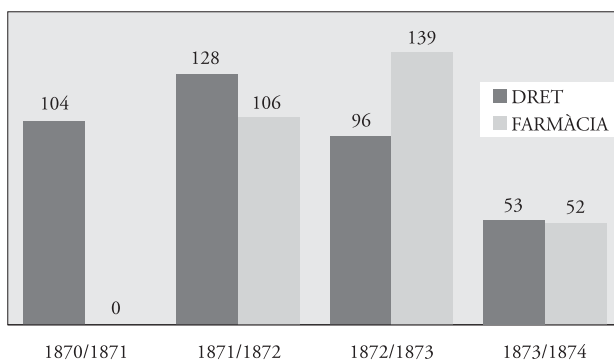
³⁵ D'ara endavant totes les dades s3n de TRIGUEROS, Guadalupe. *La Universidad de Sevilla durante el Sexenio Revolucionario (1868-1874)*. Sevilla: Publicaciones de la Universidad de Sevilla, 1998, p3g. 291.

Gràfica 1
Comparació nombre estudiants total UB – ULG ³⁶

Per facultats, podem comprovar que, tot i que va començar més tard, la de Farmàcia va entrar amb força, i el curs 1872-1873 ja superava la Facultat de Dret, la qual va incrementar alumnes fins al curs acadèmic 1871-1872. A partir de llavors, el nombre d'alumnes va anar disminuint, molt especialment el curs 1873-1874, bé per raons d'inestabilitat política i social, bé perquè ja es preveia que la Universitat tancaria.

Gràfica 2
Nombre de matriculats ³⁷

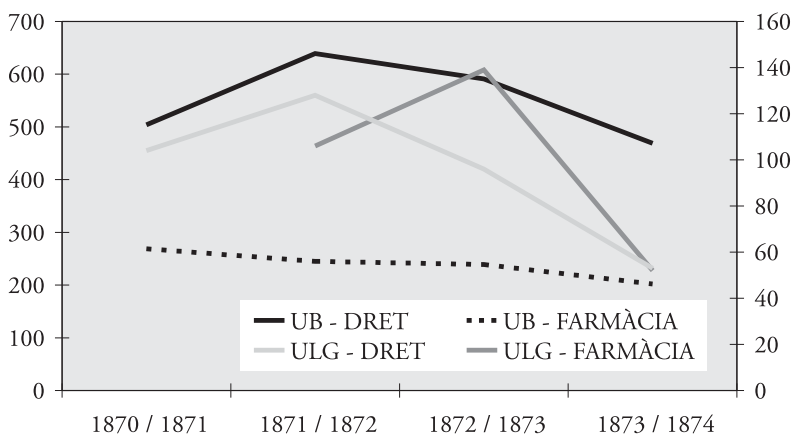
³⁶ Les dades de la Universitat Lliure de Girona han estat extretes dels expedients acadèmics que es troben a l'Arxiu Municipal de Girona (AMGI). Sèrie XIII.I. Lligalls 4 a 14; pel que fa a les dades de la Universitat de Barcelona, vegeu RINCÓN, Benito. *Op. cit.*, pàg. 285.

³⁷ Dades extretes dels expedients acadèmics que es troben a l'Arxiu Municipal de Girona (AMGI). Sèrie XIII.I. Lligalls 4 a 14.

Veiem, doncs, que tant a la Universitat de Barcelona com a la Universitat Lliure de Girona, el nombre d'estudiants de dret s'incrementà durant el sexenni fins al curs acadèmic 1871-1872, i fins al curs acadèmic 1872-1873 a la facultat de Farmàcia.

De la comparació per carreres es desprèn que l'evolució va ser similar pel cas de Dret, però no així en el de Farmàcia, la qual tingué un fort increment a Girona mentre anava en davallada a Barcelona:

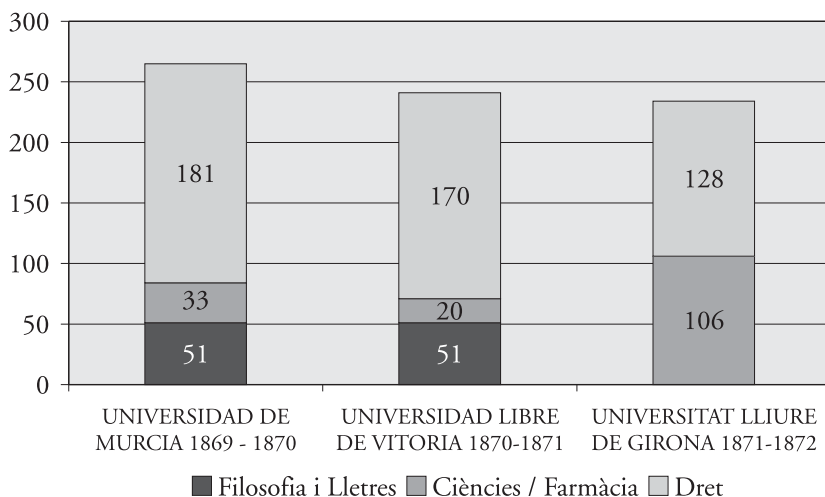
Gràfica 3

Comparació nombre estudiants per facultats UB – ULG³⁸

Si fem la comparativa amb altres universitats lliures, veiem que el nombre de matriculats era força semblant als que tenia la *Universidad Libre de Murcia* o la *Universidad Libre de Vitoria*, tot i que es compensava un menor nombre d'estudiants matriculats a la Facultat de Dret amb un major nombre d'estudiants matriculats a la de Farmàcia (facultat inexistent en les altres universitats, ja que hi tenien els estudis de Ciències).

³⁸ Les dades de la Universitat Lliure de Girona han estat extretes dels expedients acadèmics que es troben a l'Arxiu Municipal de Girona (AMGI). Sèrie XIII.I. Lligalls 4 a 14; pel que fa a les dades de la Universitat de Barcelona, vegeu RINCÓN, Benito. *Op. cit.*, pàg. 285.

Gràfica 4
Comparació nombre estudiants universitats lliures³⁹

NOMBRE D'ASSIGNATURES MATRICULADES

S'ha sostingut que les novetats que introduïa el Decret de 21 d'octubre de 1868 van permetre l'alumnat de matricular-se a moltes assignatures simultàniament per a finalitzar els estudis universitaris en un termini molt reduït. A més, va haver-hi casos singulars de matriculació d'un nombre elevat d'assignatures que, paradoxalment, podríem considerar poc habitual en uns estudis universitaris seriosos. Per això se'ns fa necessari de fer un estudi del nombre d'assignatures matriculades per veure fins a quin punt eren normals aquests casos «d'hipermatriculació».

De l'examen dels expedients acadèmics dels estudiants de la Facultat de Dret, observem que el nombre d'assignatures matriculades, fent-ne una mitja-

³⁹ Vegeu RUIZ, Maria Concepción. «La Universidad Libre de Murcia (1869-1874)». *Anales de la Universidad de Murcia. Letras*, vol. 41 número 3-4 (1983), pàg. 326-376; FORT, Carlos Ramón. *Discurso que al inaugurarse el año académico de 1870 a 1871 en la Universidad Libre de Vitoria leyó su rector y catedrático de Derecho Dr. D. Carlos Ramon Fort*. Vitoria: Imprenta de los Hijos de Manteli, 1870, pàg. 47. Les dades de la Universitat Lliure de Girona són les de l'Arxiu Municipal de Girona (AMGI). Sèrie XIII.L. Lligalls 4 a 14

na, un 85% dels alumnes es matriculaven de 0 a 4 assignatures, un 12% de 5 a 8, i un 3% de 8 o més assignatures a l'any.

Pel que fa als expedients acadèmics dels estudiants de la Facultat de Farmàcia, veiem com un 87% dels alumnes es matriculaven de fins a 4 assignatures, un 12% de 5 a 8, i només un 1% de 8 o més assignatures a l'any.

Podem concloure, doncs, que tant en una facultat com en l'altra els estudiants es matriculaven majoritàriament fins a 4 assignatures, encara que hi havia un grup d'estudiants (un 12%) que ho feia de 5 a 8 assignatures.

Si comparem les dades dels estudis de Dret de la Universitat Lliure de Girona amb el que va succeir a universitats com Vitòria o Barcelona, veurem com ens situem en uns valors de mitjana d'assignatures matriculades molt semblants: a la Universitat Lliure de Vitòria veiem com el curs 1869-1870 170 estudiants de Dret es van matricular a 596 assignatures, la qual cosa dóna una mitjana de 3,5 assignatures matriculades; a la Universitat de Barcelona, el curs que més estudiants va tenir va ser el 1871-1872, amb 639 estudiants, els quals es van matricular a 1.947 assignatures, i dóna un promig de 3,0 assignatures matriculades; a la Universitat Lliure de Girona, el curs acadèmic 1871-1872 hi van haver 128 estudiants, els quals es van matricular a 373 assignatures, la qual cosa dóna una mitjana de 2,9 assignatures matriculades.

RESULTATS ACADÈMICS DE L'ALUMNAT

Un altre dels punts controvertits de l'ensenyament universitari durant el sexenni fou el nivell d'exigència acadèmic, del qual s'ha dit que va ser considerablement més baix que en els períodes en què no hi havia la llibertat d'ensenyament. Amb aquestes manifestacions s'estava qüestionant molt seriosament la possibilitat de l'existència d'un alumne lliure i d'un ensenyament lliure, que necessitaven un mecanisme fiable com els exàmens per a la validació d'uns ensenyaments no presencials. Un exemple, que mostra com aquestes eren qüestions que preocupaven el sexenni, el trobem en un article a *La Idea*: «*A poco que cualquiera se fije sobre el desarrollo del principio proclamado de libertad de Enseñanza y dadas todas las circunstancias esenciales, no podrá menos de echar de ver desde luego que todo el edificio de la instrucción depende de una sola clave, los exámenes. (...) De otro modo ¿como se podría comprender que haya habido individuo que en sólo dos cursos ha aprobado todas las muy difíciles asignaturas necesarias para la licenciatura en ciencias? ¿Cómo que haya médicos con tres años*

o tres y medio de carrera; jurisconsultos sin mayor tiempo de estudio, y así a este tenor en las demás facultades y profesiones?»⁴⁰.

Giner de los Ríos també relacionava la llibertat d'ensenyament com a mitjà pel qual es cobria «*la necesidad, inherente a toda revolución liberal, de extender la cultura y abrir todas las profesiones reglamentadas a clases imposibilitadas de estudiarlas precisamente en los centros oficiales*» amb els exàmens, tot advertint que vista l'experiència anterior al sexenni democràtic hi havia un perill d'excésiu control ideològic si tot es deixava només en mans dels exàmens: «*Que el examen, en el cual se pone irracionalmente la garantía de esa sanción, quedaba en manos del profesorado oficial, el cual, con desaprobación al estudiante mal preparado, libre o no libre, tendrá siempre a mano un remedio más eficaz (a los ojos, al menos, de sus partidarios) que la murmuración. Precisamente ese remedio es un arma tal, que, en muchísimas ocasiones, llega casi a anular toda libertad intelectual, y pone en grave peligro su moralidad en el alumno por la servil complacencia a que todo examen incita de suyo, y más en las condiciones en que aquí se celebra. En tales condiciones (hoy probablemente imposibles, fáciles entonces), ¿qué daño puede hacer el llamado alumno libre?»⁴¹.*

La Universitat Lliure de Girona, doncs, ens permet veure si efectivament es baixà tant el nivell acadèmic dels estudis universitaris lliures o si, per contra, es mantenia en uns valors raonables en el context educatiu universitari del sexenni.

El capteniment de la Universitat pel que feia als nivells d'exigència, ja el mostrà el rector Viñas en una carta de 1870 a la *Dirección General de Instrucción Pública*⁴². Allí manifesta: «*El número de los alumnos suspensos es muy escaso en comparación con el total que fueron examinados; este efecto halagüeño es debido a la aplicación de los jóvenes que asistieron a las clases durante el curso y al prudente cuidado con que se procuró alejar de los mismos a los sujetos quienes se presumía que no estaban en disposición de sufrirlos. La asiduidad de los profesores no parecerá exagerada cuando diga a VI que algunos de ellos han dado a sus alumnos durante buena parte del curso dos lecciones diarias en una misma asignatura. El rigor en los exámenes que duraron sesenta minutos por término medio en cada*

⁴⁰ DELGADO, Antonio. «Los exámenes». *La Idea, Revista Semanal de Instrucción* de 16 de gener de 1871, pàg. 18.

⁴¹ GINER DE LOS RÍOS, Francisco. *La Universidad española. Obras Completas. Tomo II*. Madrid: Imp. Clásica Española, 1916, pàg. 22.

⁴² Arxiu Municipal de Girona. Serie XII.I lligall 15. Ofici del Rector a la D G Instr. Pública acompanyant *Cuadro estadístico de la enseñanza en esta Escuela durante el pasado curso que en virtud de lo dispuesto en el artículo 17 del Decreto de 11 de Enero de 1869*.

asignatura y por cada alumno fue notorio. De ello pueden dar buena prueba el Juez de Primera Instancia, el Secretario de la Diputación Provincial y el Registrador Interino de la Propiedad que asistieron a ellos en calidad de personas extrañas a la enseñanza».

Aquesta preocupació continuà. El 1873 en una carta del rector Danis dirigida als degans, els deia: «*En los exámenes y los grados se observará un prudente y saludable rigor, especialmente respecto los alumnos que por no haber asistido a las clases no han podido dar prueba de su aptitud, y a aquellos que por examinarse en poco tiempo de muchas asignaturas se pueda sospechar de su preparación*»⁴³.

Els exàmens pels quals s'obtenia el grau de llicenciat es realitzaven tal com es descriu en una acta: «*Gerona doce de septiembre de mil chocientos setenta y dos. En el día de hoy a la una de la tarde ante el Tribunal de Examen el candidato ha tomado puntos para los ejercicios habiendo sacado en suerte los siguientes: Numero Ochenta y cuatro, número noventa y siete, número ochenta y ocho. Ha elegido el número ochenta y cuatro que dice así "cualidades de las penas", y en seguida conducido por un bedel ha sido puesto en incomunicación, conforme a Reglamento. El Secretario del Tribunal. D. Emilio Danis Lapuente. El mismo día a las cuatro de la tarde se ha presentado el graduando ante el Tribunal de Examen y expuesta de viva voz sus ideas sobre el punto elegido; acto continuo los señores jueces le han hecho sobre el mismo las observaciones que previene el Reglamento. El Secretario del Tribunal. Dr. Danis. Terminado el anterior ejercicio y dado al graduando quince minutos de descanso los señores jueces le han hecho preguntas sobre las asignaturas que comprende la facultad de Derecho sección del Civil y Canónico por el tiempo y en la forma que dispone el reglamento y concluido el acto, hecha la calificación en votación secreta ha resultado aprobado. El presidente Dr Viñas. Dr. Puig de la Bellacasa. Dr. Danis*»⁴⁴.

Pel que fa a la informació quantitativa dels resultats acadèmics, observem, per la informació dels expedients acadèmics, que a la Facultat de Dret van suspendre un 3% del estudiants el curs 1870-1871, un 8% el 1871-1872, un 6% el 1872-1873 i un 5% el 1873-1874. Els resultats acadèmics dels estudiants de la Facultat de Farmàcia ens revelen com van suspendre un 8% dels estudiants el curs 1871-1872, un 6% el curs 1872-1873 i un 12% el 1873-1874.

⁴³ Arxiu Municipal de Girona. Serie XII.I Lligall 16 Carta del Rector Danis als degans 29 de desembre de 1873.

⁴⁴ Arxiu Municipal de Girona. Sèrie XII 1 Lligalls, núm. 4 a 14. Expedients acadèmics. Certificació acadèmica pel grau de llicenciat del figuerenc Josep Pla i Ribera

Un cop vistes les dades de la Universitat Lliure de Girona, ens cal examinar-ne el rendiment acadèmic i el nivell d'exigència d'altres universitats. Pel que fa a les universitats oficials, la Universitat de Sevilla presenta el percentatge d'alumnes suspesos en el període 1868-1874 següent, tal com s'observa en el quadre:

Taula 2
Percentatge de suspesos a la Universidad de Sevilla⁴⁵
1868-1874

	1868/69	1869/70	1870/71	1871/72	1872/73	1873/74
FILOSOFIA	4%	14%	14%	13%	8%	8%
DRET	6%	16%	14%	9%	10%	11%
CIÈNCIES	11%	4%	7%	9%	3%	9%
MEDICINA	2%	10%	9%	15%	9%	13%

De la Universitat de Barcelona, n'hem fet una taula semblant a partir de les estadístiques que acompanyen els discursos inaugurals dels cursos que van de 1868 a 1874:

Taula 3
Percentatge de suspesos a la Universitat de Barcelona
1868 - 1874

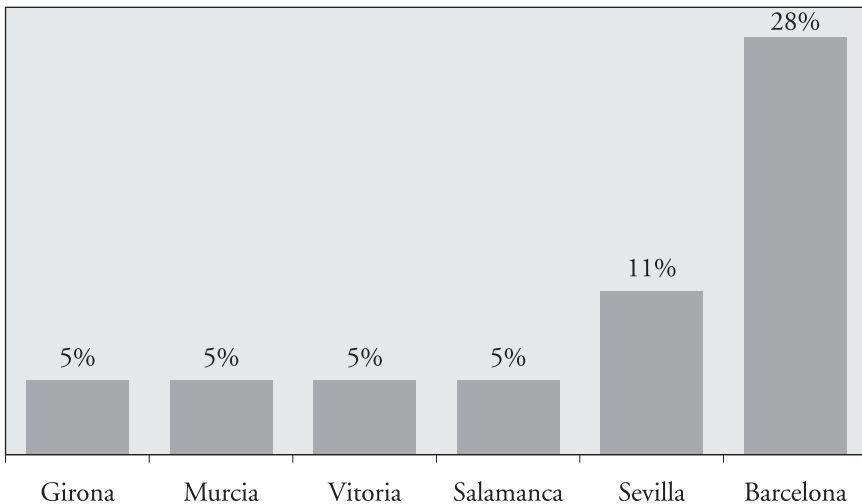
	1868/69	1869/70	1870/71	1871/72	1872/73	1873/74
FILOSOFIA	24%	49%	20%	46%	53%	29%
DRET	30%	39%	27%	20%	34%	15%
CIÈNCIES	6%	37%	23%	28%	33%	18%
MEDICINA	62%	29%	20%	23%	23%	20%

És curiós el que va passar a la Universitat de Barcelona. Per una banda, de les dues dècades que van de 1860 a 1880, el major nombre de suspesos el trobem precisament en el sexenni, quan es promulgà la llibertat d'ensenyament. I, d'altra, tot i que a la Facultat de Dret hi ha un nombre important de suspesos, no per això van deixar d'haver-hi freqüents irregularitats amb les notes, resultat d'uns exàmens que eren qualificats amb massa benvolença pels tribunals.

⁴⁵ TRIGUEROS, Guadalupe. *Op. cit.*, pàg. 301.

Quedem-nos merament amb el comentari de Manuel Viñas, del discurs inaugural del curs 1870-1871, com a conclusió de la següent gràfica on es veu el percentatge de suspesos d'universitats lliures (Girona, Múrcia i Vitòria) i oficials (Salamanca, Sevilla i Barcelona): «*Quien mande a sus hijos a las aulas de Gerona puede estar seguro que en los días de prueba el corazón de los alumnos no quedará vencido por criminales exigencias*»⁴⁶.

Gràfica 5
 Percentatges de suspesos a les facultats de Dret
 1868-1874⁴⁷

⁴⁶ VIÑAS, Manuel. *Op. cit.*, pàg. 8.

⁴⁷ De la Universidad Libre de Vitoria només tenim informació del curs de 1869 a 1870, i a l'efecte vegeu FORT, Carlos Ramón. *Op. cit.*, pàg. 47; les de la Universidad de Salamanca fan referència al curs 1869 a 1870, i han estat extretes de VILLAR, José. *Discurso que en la solemne apertura de los estudios del curso de 1870 a 1871 leyó en la Universidad Literaria de Salamanca el Dr. D. José Villar y Macías, decano interino de la facultad de ciencias*. Salamanca: Imp. de D. Sebastian Cerezo, 1870, pàg. 22-26; pel que fa a les dades de la Universidad Libre de Murcia són les referents a la facultat de dret, secció de Notariado, i a l'efecte vegeu RUIZ, Maria Concepción (1983). «La Universidad Libre de Murcia (1869-1874)». *Anales de la Universidad de Murcia. Letras*, vol. 41, número 3-4 (1983), pàg. 326-376; per a les dades de la Universitat de Barcelona, vegeu RINCÓN, Benito *Op. cit.*, pàg. 363; per a les dades de la Universidad de Sevilla, vegeu TRIGUEROS, Guadalupe. *Op. cit.*, pàg. 301; finalment, i pel que fa a les dades de la Universitat Lliure de Girona són les extretes de l'Arxiu Municipal de Girona. Sèrie XII 1 Lligalls, núm. 4 a 14. Expedients acadèmics.

El fet que la Universitat Lliure de Girona restés oberta només durant quatre cursos acadèmics no ens permet d'apreciar quin fou el rendiment acadèmic i l'aprofitament dels estudiants. Tot i això, les dades dels expedients són les que figuren en el quadre següent:

Taula 4
Llicenciats i doctors: expedients acadèmics⁴⁸

ANY	DRET		FARMÀCIA	
	DOCTOR	LLICENCIAT	DOCTOR	LLICENCIAT
1871	9	10	-	-
1872	2	7	1	18
1873	-	1	1	28
1874	-	-	-	9
Total	11	18	2	55

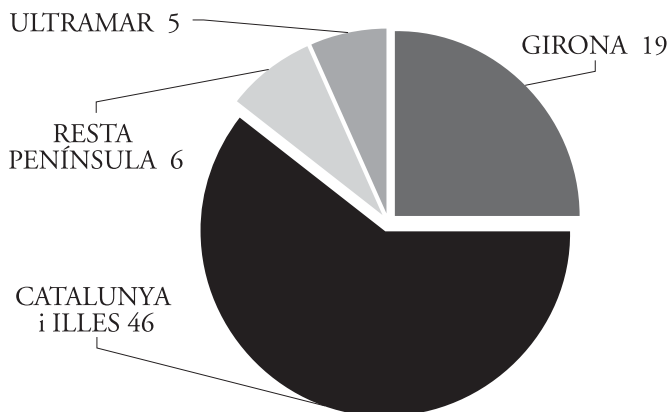
Tant en el llibre registre de títols com en els expedients acadèmics, hi figura la majoria del professorat de la Facultat de Dret matriculat per a l'obtenció del títol de doctor. Això era un fet força normal a les universitats lliures, en què l'obtenció de graus acadèmics es considerava en bona partida una retribució en espècie⁴⁹.

Una altra cosa observable dels expedients acadèmics dels llicenciats és que la immensa majoria d'aquests havien cursat assignatures de primers cursos a altres universitats (majoritàriament a Barcelona), i que es trobaven molt a prop d'obtenir el títol. Per als casos de persones a les quals només els faltessin unes poques assignatures per acabar la carrera, i a l'empara de la nova legislació educativa, podien matricular-se de les assignatures que els faltessin per acabar els estudis, només calia una resolució del rector que els ho permetés. També hi havia la possibilitat de matricular-se convalidant assignatures aprovades en altres universitats. Aquestes són possiblement les raons per les quals els llicenciats eren fonamentalment persones de fora de Girona, tal com es pot veure en la gràfica següent:

⁴⁸ Arxiu Municipal de Girona. Sèrie XII 1 Lligalls, núm. 4 a 14.

⁴⁹ En aquest punt l'opinió és coincident amb LÓPEZ FERNÁNDEZ, Concepción.; VALERA, Manuel. «La vertiente científica de la Universidad Libre de Murcia (1869-1874)». *Llull*, vol. 25, núm. 53 (2002), pàg. 438, on fa referència a una situació similar; per a la Universidad Libre de Córdoba vegeu FERNÁNDEZ DUEÑAS, Ángel. *La Facultad de Medicina de la Universidad Libre de Córdoba y su época (1870-1874)*. Córdoba: Servicio de Publicaciones de la Diputación provincial de Córdoba, 1983.

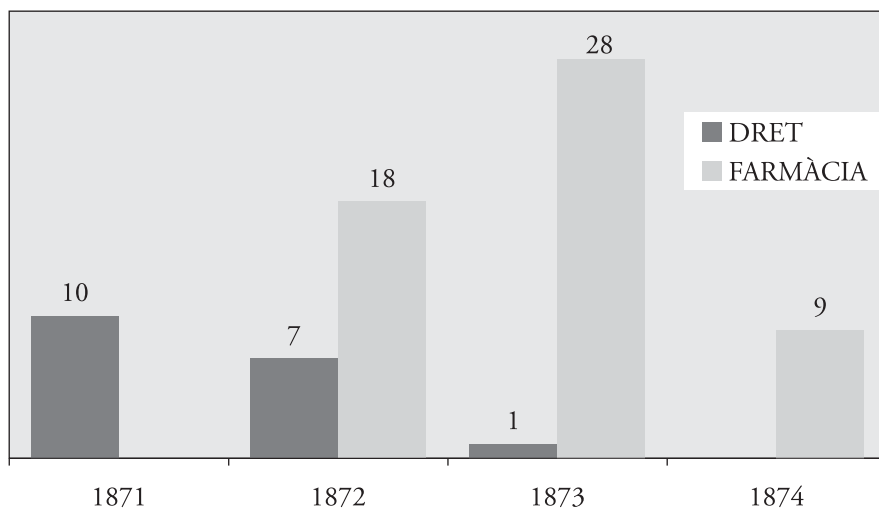
Gràfica 6
Origen dels llicenciats ⁵⁰

Finalment de les dades dels llicenciats, veiem que la distribució de títols és ben diferent, segons que es tracti de la Facultat de Dret o de la de Farmàcia. Pel que fa a la primera, observem que és la que atorga quasi tots els graus de doctor, els quals es concentren en el professorat de la Universitat (en 8 casos) o en estudiants de classe alta (en 3 casos). Igualment, veiem que la Facultat de Dret no expedeix pràcticament més títols des del final de 1872, moment en què Viñas deixa de ser-ne el rector i de tenir-ne el control. És precisament a partir d'aquest moment que la Facultat de Farmàcia acumula els nivells més alts d'expedició de títols, coincidint també amb la finalització dels primers cursos impartits en aquesta Facultat, tal com s'observa en la gràfica següent:

⁵⁰ Arxiu Municipal de Girona. Sèrie XII 1 Lligalls, núm. 4 a 14.

Gràfica 7
Llicenciats per curs: expedients acadèmics⁵¹

ELS FRUITS DE LA UNIVERSITAT

Els fruits que va donar la Universitat Lliure de Girona els podem trobar en la trajectòria professional dels qui van ser-ne alumnes. Amb això, es veuen en certa manera com perduren els efectes d'aquesta institució educativa després del seu tancament el 1874. De la Universitat en sorgí bona part d'una generació d'homes que exercí la seva professió a les comarques gironines durant el darrer terç del segle XIX.

Hem trobat un grup de mallorquins que van tenir una activitat política significativa, inicialment en cercles republicans i, més endavant, en el partit liberal i el de Maura. Aquests estudiants foren companys a l'*Instituto Balear de Palma* amb l'estadista espanyol, cinc vegades president del govern, Antoni Maura. Són Alexandre Rosselló, Pascual Ribot, Manuel Guasp i Benet Pons. Tots ells, deixebles del professor J. Lluís Pons i Gallarza, tingueren una destacada participació en el panorama intel·lectual i polític de la Mallorca de la

⁵¹ Arxiu Municipal de Girona. Sèrie XII 1 Lligalls, núm. 4 a 14.

Restauració⁵². Encara que entre els estudiants mallorquins podem trobar elements d'unió, com ara la concurrència a l'Ateneu Balear o l'afinitat en un cert moment pel Partit Republicà, no van coincidir en el temps durant la seva estada a la Universitat de Girona.

Un altre grup provenia de Cuba i Puerto Rico (uns pertanyien a la burgesia local, i altres foren els que més endavant formarien part del moviment alliberador). En general, els cubans que anaven a Barcelona a estudiar eren una minoria. El més corrent era el català que, quan acabava la carrera, pels motius més variats, marxava a Cuba a exercir d'advocat, de metge o de farmacèutic, a l'empara d'una col·locació oficial amb la finalitat de «fer l'Amèrica». Tot i això, el perfil d'aquests estudiants és el dels fills dels «indianos», és a dir, dels que anaven a Amèrica a enriquir-se, per a retornar a Catalunya i viure de renda en la maduresa. De totes maneres, eren molts els que acabaven arrelant a Cuba, formant una família amb una dona o noia catalana que, expressament, anaven a buscar a Catalunya, i altres vegades amb una criolla⁵³.

La Universitat Lliure de Girona, durant el curs de 1871-1872, va tenir sis estudiants de Farmàcia que provenien de Cuba, el 1872-1873 n'hi hagueren nou i el 1873-1874 n'hi assistiren dos. De Puerto Rico, en vingueren tres. Tot i que entre els estudiants antillans hi ha cognoms d'arrel més castellana, com ara Chacón, Hernández, Cuesta o Torralbas, la majoria són clarament catalans, com ara Brunet, Amell, Arús, Carreras, Casalins, Fontanills, Gibert, Muxo o Roig, per la qual cosa podem deduir-ne la seva descendència catalana.

Els estudiants antillans més coneguts van ser el senador Juan Miguel Herrera Orue, Miguel Cespedes Coffigny —fill d'un cosí del pare de la pàtria cubana—, el polític alliberador de Puerto Rico, Rosendo Matienzo Cintrón, i José Antonio Cortina Sotolongo, amic de l'alliberador cubà José Martí.

Ens hem trobat amb estudiants que formarien part de cercles maçons i lliurepensadors⁵⁴. La maçoneria, l'espiritisme, el republicanisme i el lliurepensament s'havien desenvolupat a partir del règim de llibertats propugnat per la Revolució de 1868, i això no hauria de ser aliè a una institució cultu-

⁵² VEJEU: FULLANA, Pere. *Antoni Maura i el maurisme a Mallorca (1853-1925)*. Palma: Lleonard Muntaner Editor, 1998. SERRA, Sebastià.; COMPANY, Arnau. *El món dels professionals i dels intel·lectuals. Benet Pons i Fàbregues (1853-1922)*. Palma: Fundació Emili Darder, 2000. També DIAZ DE CASTRO, F. J. «Alexandre Rosselló i la Institució Mallorquina de Enseñanza». *Lluc*, núm. 693 (1980), pàg. 8-11.

⁵³ MASSONS, Josep Maria. «Metges i cirurgians catalans a Cuba». *Gimbernat: revista catalana d'història de la medicina i de la ciència*. Vol. VII (1987), pàg. 190.

⁵⁴ CLARA, Josep. *Els fills de la llum. Els francmaçons de les comarques gironines 1811-1987*. Figueres: El corral del Vent. Carles Vallès Editor, 1986, pàg. 24-88.

ral de la importància de la Universitat Lliure de Girona. Possiblement això expliqui la notable implantació maçònica que hi hauria a Girona en alguns àmbits, com ara el docent.

A la Universitat Lliure de Girona, hi sobresurt la presència de Rossend Arús i Arderius⁵⁵, potser el maçó més destacat dels que van passar per la Universitat, tot i que no ens consta que amb ell es fessin membres cap dels estudiants ni professors de la Universitat Lliure de Girona⁵⁶; de Joan Torrents Ros, un altre membre de la comissió organitzadora de «*La Luz, círculo librepensador de Barcelona*»; també la de l'estudiant Miquel Camós i Teixidor, que seria regidor de l'Ajuntament; o de Bartomeu Canes i Gasull, el col·laborador del setmanari *La Humanidad*. També hi trobem el ja mencionat Rosendo Matienzo Cintron o Jeroni Alemany Dalmau, que fou membre de la *Logia Progreso de Farners*⁵⁷.

Finalment, pel que fa als estudiants gironins que tindrien una rellevància social, hi hem trobat figures com el famós oculista bagurenc, Bonaventura Carreres i Peralta, el també bagurenc, el jurisconsult, historiador i escriptor, Josep Pella i Forgas, l'alcalde d'Olot Josep Saderra i Mata, o el bisbe Ramon Guillaumet i Coma⁵⁸.

Seria agosarat d'afirmar que els alumnes que se citen són els millors estudiants o els més representatius d'aquells que van cursar estudis a la Universitat Lliure de Girona. Hem de tenir present que molts dels llicenciats o dels que van estudiar assignatures a la Universitat van exercir la seva professió sense cap altre reconeixement que la satisfacció per la feina ben feta. Però, sigui com sigui, constitueixen un bonic mosaic d'alguns dels fruits que es van recollir de la Universitat.

⁵⁵ GALOFRE, Jordi. *Rosend Arus i Arderiu (1845-1891)*. Barcelona: Regidoria d'Edicions i Publicacions Ajuntament de Barcelona, 1989, pàg. 16 i 17.

⁵⁶ Biblioteca Pública Arús. Arxiu. «Arus I – 5» (R.m. 265) *Notas, apunts, memorias indicacions recorts, fets y datos importantes y memorables de la Gran Familia per a us i servei d'en Rosendo Arus y Arderiu Fivaller (12-3-1881?)*.

⁵⁷ SÁNCHEZ, Pere. *La Maçoneria a Catalunya, 1868-1936*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona Edicions 62, 1990, pàg. 99 i 114.

⁵⁸ PLA i CARGOL, Joaquim. *Biografias de Gerundenses (Gerona y sus comarcas)*. Girona. Dalmau Carles Pla, 1960.